

ANKEET KUI BÜROKRAATIA JA POEESIA KOHTUMISPAIK

Oliver Issak^a, Margaret Tilk^b, Jan Teevet^a

^a *Kohtumiste ja Mitte-Kohtumiste Instituut, EE*

^b *vabakutseline kunstnik-uuriija, EE*

oliver@instituut.art, margaret.tilk@gmail.com, jan@instituut.art

Eeskõne. Essee põhineb Kohtumiste & Mitte-Kohtumiste Instituudi 19.02.2024–24.02.2024 Eesti Kunstiakadeemia Galeriis korraldatud kestusaktsioonil „Utoopia Saatkond: Õnne kõigile, tasuta, ja ärgu kellelegi tehtagu liiga!“. Aktsiooni loojad ja läbiviijad olid Oliver Issak, Kairi Mändla, Jan Teevet, Taavi Teevet ning Margaret Tilk, kellest kolm on ka essee autorid. Tegu on kunstnik-uurijate autoripositsioonilt lähtuva esseistliku refleksiooniga, mis keskendub EKA Galeriis aset leidnud aktsiooni keskmes olnud ankeetidele ning sellele, kuidas suunas ja mõjutas poeetilise sisuga nihestatud bürokraatlik tekst („Avaldus poeetilise varjupaiga taotlemiseks“) aktsioonis osalenuid oma isiklikke kogemusi, mõtteid ja lugusid jagama ning (ümber) mõtestama. Essee vaatleb ankeedi kui teksti kunstilist ja dialoogilist potentsiaali, võttes aluseks umbes 250 külastaja täidetud ankeedid, mis viie päeva jooksul Utoopia Saatkonnas kunstnike kätte jõudsid.

Märksõnad: ankeet, bürokraatia, autokommunikatsioon, kummastus, aktsioon, performatiivne näitus, Utoopia Saatkond

DOI: <https://doi.org/10.12697/jeful.2025.16.1.04>

Bürokraatia ja kunst

Bürokraatia – „aegavõtvalt täpne, tarbetu tunduv ametlik asjaajamine ning suhtumine. Sünonüümid: bürokraatiamasin, kantseleilikkus, bürokratism, kroonulikkus, paberimäärimine. Näited: „Asjaajamist aeglustas mõttetu bürokraatia. Lõpuks õnnestus bürokraatia masinavärgist läbi murda.“ (EKI Ühendsõnastik 2025)

Business ready on indeks, mis aitab Maailmapangal hinnata riikidelt ettevõtetele suunatud regulatiivset raamistikku ja avalikke teenuseid ning nende kombineerimise tõhusust ehk üldisemalt sõnastatuna bürokraatia vähesust (World Bank 2024). Indeksi abil hindas pank 2024. aastal Eesti avalikke teenuseid ettevõtetele maailma kõige paremaks,

regulatiivset raamistikku paremuselt kümnendale kohale ja operatiivsust neljandaks kõige paremaks (World Bank 2024). Teisisõnu, Eesti on (ettevõtetele) väga vähe bürokraatlik riik. Eestlastel on vedanud – digiriigile omaselt on paljud teenused, taotlused ja lahendused vaid paari kliki kaugusel, andmebaaside ja infopankade meres peab harva lõputute labürintidena kulgevatesse bürokraatlikesse protsessidesse sukelduma. Personaalne riik võib kõlada küll sisutühja lubadusena, ent vaadates laiemat (globaalset) pilti, on Eestis paberimäärimist siiski üksjagu vähe.

Heites end kunstimaailma – ühiskonna peegli – voogudesse, jääb silma, et ajal, mil Eestis maaliti Otepää kuppelmaastikke või käsitleti töörahva ühtsust, rippusid sürrealistide Salvador Dalí („The Average Bureaucrat“, 1930) ja René Magritte'i („Golconda“, 1953) ning maagilise realisti George Tookeri („Government bureau“, 1956) stuudiotest taiesed, mis heitsid nalja nimelt bürokraatia üle. Tänapäevalgi pole bürokraatiamasina kujutamine kunstis midagi võõrast: Hollandi fotograaf Jan Banning (2008) on bürokraadid ajalukku talletanud, jäädvustades oma foto- ja raamatuseerias „Bureaucratics“ eri riikide ja riigikordade bürokraate nende töölaudade ääres; kunstnikud on püüdnud hävitada bürokraatlikke elemente (nt Guy Bleus, kes hävitas 1982. aasta aktsioonis „Value Shredder“ publikuliikmete isikutunnistusi), või vastupidi – nende vormidest inspireerunud ning neid nihestanud. Nii soetas näiteks kunstinike ühendus Rimini Protokoll 2009. aastal Daimleri, mis muu hulgas toodab Mercedes-Benz'i autosid, aktsiaid ning kuulutas järgmisel aastal toimunud aktsionäride aastakonverentsi hoopis enda etenduseks „Annual Shareholders Meeting“, müües messihalli igati legaalselt soetatud istekohti justkui teatripileteid (Haug, Kaeg & Wetzel 2009). Nii nagu teisedki ühiskonna valupunktid, on bürokraatia vohamine ikka aeg-ajalt leidnud oma tee kunsti, saanud iroonilise kõrvalpilgu või kommentaari.

Ehkki vohava bürokraatia üle võib nuriseda, nalja teha või ironiseerida, saab bürokraatiat käsitleda ka teatava vormivõttena – lähenemisenurgana, mis vaatamata seda ümbritsevale ülekaalukalt negatiivsele tähendusväljale siiski toimib ning hoiab õigupoolest toimimas kogu ühiskondlikku hammasrattastikku. Ehk just seetõttu, et meie, selle teksti autorid, oleme üles kasvanud 21. sajandi Eestis, on meile bürokraatias ka killuke seda, mis võiks kiiresti muutuvast maailmast pakkuda pidepunkti, võimalust võtta aega muutumiseks ja üleminekuks ühest olekust teise. Ajakulukas bürokraatlik protsess võib olla hoopis potentsiaalne

aegruum, liminaalne etapp, mis annab võimaluse jõuda läbitunnetatud selguseni. Täpsus ja struktuur nõuavad läbimõeldust – konkreetsuse saavutamist ka siis, kui see on võimatu. Ehk ei olegi kokkupõrge bürokraatiamasinaga üdini negatiivne?

Utopia Saatkond

Bürokraatlikest, vaheruume tekitavatest struktuuridest inspireerudes sündis ka Kohtumiste & Mitte-Kohtumiste Instituudi aktsioonide sari Utopia Saatkond¹ Eesti Kunstiakadeemia (EKA) galeriis (2024; vt ka Instituudi veebileht). EKA galeriis paiknesid ruumi läbiv 15-meetrine kaldteena tõusev laud; 36 tooli; 350 terasest kirjatähte, mis kinnitusid seinale seatud siinidele; trepp, mis viis eikuhugi; kolm saatkonna töötajat (ka siinse essee autorid Margaret Tilk, Oliver Issak, Jan Teevet) ning kaks ust, millest üks avanes tänavale ja teine EKA sügavustesse (vt fotod 1, 2).

Ruumi sisenejat tervitas üks kolmest töötajast, kes üldiste tervitustes selgituste vahel suunas külastaja lõpmatusse kaduva laua poole, millele olid asetatud väliselt sarnased, kuid sisult ja pikkuselt erinevad ankeedid. Pärast ankeedi valimist ulatas saatkonna töötaja külastajale pastapliatsi ja palus võtta aega süvenemiseks. Ruumis kajas katkematult helilooja Kenn-Eerik Kannikese loodud umbes üheksa minuti pikkune teos koos ametiasutustele omaste katkendlike vestluste ning lehekeeramise sahinaga. Külastaja võis võtta ankeedi täitmiseks täpselt nii palju aega, kui ta vähegi soovis. Lõpuni jõudnud, ulatas ta täidetud ankeedi saatkonna töötajale ja lahkus.

1 Jan Teeveti ja Oliver Issaku juhtimisel avati Utopia Saatkond esimest korda 2023. aasta kevadel Tartus rahvusvahelisel kirjandusfestivalil Prima Vista. Sealse aktsiooni keskse telje moodustasid ligi kolmsada sõnavõttu, milles kõnelejad jagasid oma kujutlusi teistsugustest võimalikkustest / parematest homsetest. (Vt nt Viilup 2023)

2023. aasta septembrist kuni 2024. aasta lõpuni avanes Utopia Saatkond iga kuu viimasel pühapäeval Klassikaraadio otse-eetris. Raadioaktsioonides katsetatud eri formaadid lähtusid kohtumissituatsioonide loomisest ja raadiomeediami piiride ületamisest. (Vt nt Rebane 2023)

2025. aasta jaanuari lõpus avanesid Utopia Saatkonna ukSED üheks päevaks Tartu Ülikooli raamatukogus Eesti Raamatu Aasta avapidustustel. Saatkonnas heideti pilk raamatutele, lugejatele ja kirjakultuurile 500 aasta pärast – aastal 2525, mil tähistatakse eesti-keelse raamatu millenniumi täitumist. (Vt nt Vseiovi 2025)

Foto 1. Sissepääs Utopia Saatkonda EKA galeriis. Autor: Maria Grünberg.

Foto 2. Vaade Utopia Saatkonnale EKA galeriis. Autor: Maria Grünberg.

Briti kunstiloolase ja -kriitiku Claire Bishopi hiljuti ilmunud teos „Disordered Attention“ (2024) käsitleb muu hulgas põhjalikult fenomeni, mida Bishop nimetab „performatiivseks näituseks“ (ingl *performance exhibition*). Nii institutsionaalseid kui ka žanripiire hõlgav termin kirjeldab teoseid, mille kunstilise esituse vorm segab ja ühendab traditsioonilise kunstinäituse ning etenduskunstide loogikaid ning tehnikaid ja teoseid, mis paigutuvad performatiivsete praktikate ja visuaalkunsti kontekstide ristteele. Lisaks sellele, et performatiivsed näitused toovad kunstisaalidesse teatri- ja tantsusaalidele omaseid lähenemisi, nimetab Bishop selle põhiliste iseloomulike tunnustena mittelineaarset ajataju, kollektiivset vaatamiskogemust, olemuslikult teosega kokku kuuluvat dokumenteerimisprotsessi, kordumatust ning fakti, et performatiivse näituse publik jagab vaatamiskogemusi vahetult näitusel viibides virtuaalsetes kanalites. Need viis omadust olid esil ka Utopia Saatkonna saalis.

Aksiooni sai kogeda viis päeva, iga päev üheksa tundi, ning publik (s.o külastajad) võis ruumi siseneda endale sobival hetkel. Samuti ei olnud määratud kunstiteose kogemise kestus – Utopia Saatkonnas võis viibida viis, kümme, kuuskümmend, sada kaksikümmend või nelisada nelikümmend neli minutit. Fookusesse kerkis seisund(ilisus), oluliseks muutus „eripärane kohalolukogemus, ideaalsel juhul näitlejate ja vaatajate võrdväärne kohalolu“ (Lehmann 2024). Teatriteadlane Hans-Thies Lehmann rõhutab postdramaatilist teatrit kirjeldades tabavalt, et sellises kunstiteoses „ei saagi vaataja teisiti, kui muutuda teatraalsesse ruumi sisenedes teiste külastajate jaoks teatri kaasamängivaks osaks. Igaühest saab ainus vaataja, kelle jaoks etendajad ja ülejäänud publik on tema teater“ (Lehmann 2024: 156). Selle postdramaatilise ruumi käsitlese kandsime üle ka Utopia Saatkonda – aktsioonis puudusid klassikalises mõttes näitlejad-etendajad, peamised ruumis tegutsejad olid teised külastajad, kes liikusid ringi ning täitsid taotlust poeetilise varjupaiga taotlemiseks. Sellises olukorras muutusid külastajad üksteisele teatavat liiki tegelasteks, etendajateks, kelle tegevust ruumis jälgida.

Vaadeldes aktsiooni külastajate reaktsioone ruumi sisenemisel, märkasime, kuidas tekitatud kunstiline ruum saabuja kohaolutunnet teravdas, kuidas hakati jälgima ruumisviibijate, sh enda, tekitatud helisid ning tunnetama enda asetust ruumis teiste kohalolijate suhtes (mis näiteks väljendus valikus, millisele kohale lõpmatu laua ääres istuti). Teatriteadlane Erika Fischer-Lichte toob välja, et iga liikumis- ja tajuakt

kannab performatiivses ruumis transformatiivset potentsiaali: „Iga inimese, objekti, valguse tekitatud liikumine, samuti iga heli, võib seda ebastabiilset ja lainetavat ruumi muuta“ (Fischer-Lichte 2008: 107). Performatiivsus muutub niisiis pidevalt, ent on alati kahesuunaline infovahetusprotsess etendajate ja publiku vahel. Et Utopia Saatkonnas etendajad puudusid, realiseerus infovahetus erinevatel hetkedel saatkonda sisenenud küllastajate vahel, kes üksteist jälgides ning igaühe käitumist situatsioonis kehtiva reeglistikuna tunnistades löid kollektiivselt aina uuesti performatiivset situatsiooni ning ruumi.

Ruumi määratles ka aktsiooni alapealkiri „Õnne kõigile, tasuta, ja ärgu kellelegi tehtagu liiga!“, mis pärineb vendade Arkadi ja Boriss Strugatski ulmeromaanist „Väljasõit rohelisse“ (ee 2016). Kirjandusteadlane Jaak Tomberg nimetab esmalt surmatoovas uljuses ning hiljem meeltesegaduse udus kõlanud lauset „kõige lühemaks, lõõvamaks ja hõlmavamaks utoopiliseks sooviks, mille kirjandusest võib leida“ (Tomberg 2023: 13). See on lause, mis kõlab teose peategelase, karastunud *stalker*’i Redrick „Red“ Shoharti huultelt pärast seda, kui ta jõuab Kuldkerani – maavälise päritoluga nähtuseni, millel on võim täita kõik inimese soovid. Läbitud teekond ja ohverdused on Shoharti viinud viimse piirini: seljataha jääb tuttavate rõõmude ja kannatustega maailm, ees aga ootab utopia ja soovide täitumine. Ka Utopia Saatkonda võiks vaadelda sedalaadi ruumina, milles ei kehti igapäevaseadused, eeldused, ootused ja jaotuskorrad ning mis on vaba tegelikkust rõhuvatest raskustest. Saatkond on julge mõtte, positiivse ebakindluse ja taltsutamatu kujutlusvõime kaitseala, kus võib soovida kõike, ka võimatut.

„Avaldus poeetilise varjupaiga taotlemiseks“

Bürokratlikest vormidest ning bürokraatia kui võtte muutvast-teisendavast-uuendavast potentsiaalist inspireerudes sündis ka aktsiooni keskne element: ankeet, mille alusel taotleda poeetilist varjupaika (vt fotod 3, 4).

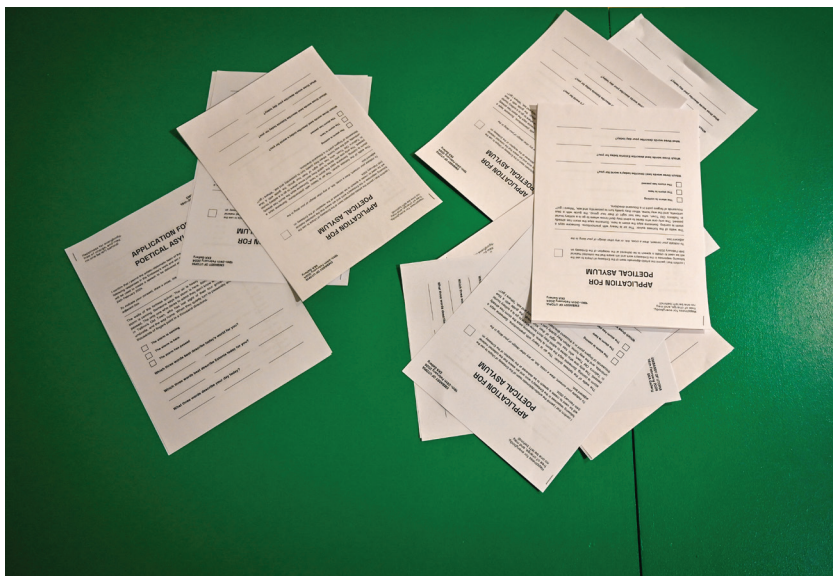

Foto 3. Ankeedid pealkirjaga „Avaldus poeetilise varjupaiga taotlemiseks“. Autor: Maria Grünberg.

Foto 4. Külastaja ankeeti täitmas. Autor: Maria Grünberg.

Utopia Saatkonnas kõigile külastajatele jagatud „Avaldus poeetilise varjupaiga taotlemiseks“ võttis aluseks ankeedi, mida võib käsitleda kinnistaja, määratleja ja lahterdajana: see fikseerib ühe indiviidi ühel ajaühikul, taandades lihast ja luust inimese, kelle muudavad ainulaadseks nii tema geenid kui elatud elu, struktuurseks arvu- ning tähekombinatsiooniks. Meid huvitasid eelkõige ankeedid, mida täidetakse inimesi pungil koridorides ning mille täitmisest sõltub järgneva viie, kümne, ehk isegi terve eluea kulg; ankeedid, mis on bürokraatlikkusest läbi imunud, mis lähevad kohati ääretult detailseks, teisalt nõuavad ebaloomulikuna näivaid üldistusi ja lõplikku konkreetset. Meid huvitas ankeet, mis fikseerib oma küsimuste ja lahtritega, mis tuleb täita informatsiooniga, mis ei rõhuta ankeedi täitja ehk vastaja omapära, vaid kinnitab tema sobitumist süsteemi parameetritega. Ankeet, mis nõuab ja eeldab konkreetset, selgust ja ühemõttelisust, kus lisatähenduste, seletuste või mitmetimõistetavusteks ruumi ei ole. Loomingulisusest rääkimata. Ankeet kui bürokraatia pärisosa, vaieldamatult täpne, aga nüri.

Semiootik Umberto Eco jagab tekstid laia pintsliga kaheks ning kõneleb „suletud“ ja „avatud“ tekstidest: esimesed tekstid on enamasti konkreetse funktsiooniga, nende tõlgendamise potentsiaali üritatakse võimalikult palju vähendada ja muuta need ühemõtteliselt arusaadavaks kõigile lugejatele (nt rongi sõiduplaan). Teised, „avatud“ tekstid, on avatumad eri tõlgendustele ning tihti jäetakse neisse lünki, mille lugeja peab ise ära täitma (nt romaan). Ja samas sõnab Eco: „Mitte miski pole suletud tekstist avatum. Ainult et tema avamine on välise initsiatiivi tagajärg, üks viis ise teksti ära kasutada, mitte lasta end sellel mahe-dasti kasutada lasta.“ (Eco 2005: 65) Seega on suletud teksti avamine vägivaldne lähenemine tekstile: siin pole tegu koostööga lugeja ja teksti vahel, vaid teksti painutamise, murdmise ja teisendamisega. Kui romaan ootab tõlgendamist, eri tõlgendusvariantide ilmnemist – ja see ilm-nemine pole vägivaldne –, siis rongi sõiduplaan tuleb ära kasutada, tema mistahes algne funktsioon murda. Sõiduplaani (või siinpuhul ankeeti) on ääretult keeruline teisiti tõlgendada, ent seda on võimalik uutesse kontekstidesse ja funktsioonidesse asetada.

Aktsiooni jooksul mängisime ankeediga kahes suuremas kate-goorias: esiteks üritasime nihestada tavapärase ankeedi vormi ja murda suletud teksti ootusi, esitades küsimusi, mida ankeetides ei esitata, paludes vastuseid, mida ei ole võimalik anda ning lisades ankeeti nii sisult kui vormilt poeetilisi elemente. Seejuures kasutasime peamiselt

kummastuse võtteid. Teisena arvestasime nihestamisel ankeedi rolli laiemas kommunikatsiooniaktis: ankeedist kui pelgalt info vahendajast/kogujast/talletajast sai Utopia Saatkonnas vestluspartner. Kui elutule objektile subjekti tunnuste omistamine tundus vastajale veider, võis ta astuda sammu kaugemale või hoopis kõrvale ning käsitleda ankeedi täitmist autokommunikatiivse protsessina ehk vestlusena iseendaga, milles ankeedi küsimused muutusid sütikuks isiklikul mälumaastikul rändamiseks. Meie tehtud muudatuste siht oli ankeedi kui tekstiga kunstilises ruumis mängida ning katsetada, mis tulemuseni võiks viia ühe suletud, vahendava ja funktsionaalse teksti kasutamine loova mänguvahendina.

Ankeedi vormi murdmine

Nagu eelpool mainitud, huvitas meid aktsioonis, kuidas ankeeti ehk suletud, äärmuseni pingestatud teksti võiks sisse tuua loomingulisust ja ootamatust: kas ehk just selline bürokraatlik tekst annaks mänguvõimaluse, millega suunata vastaja kujutlusvõimet, rännakuid isiklikel mälumaastikel ja kõnelusi iseendaga. Meid huvitas, kuidas murda see suletud tekst, kuidas võiks sellest saada midagi, mis paiskaks ümber kõik varasemad fikseeringud, tõmbaks lahti tähendused, seaks kahtluse alla arusaamad iseendast ja ümbritsevast – ühesõnaga toimiks täieliku vastandina algele ankeedile, mis vastaja (elu)kogemust fikseerib. Tahtsime jõuda olukorda, kus „tekst, mis oli väga „suletud“ ja repressiivne mehhanism, muutub ühtäkki „üliavatud“ masinavärgiks, mis hakkab genereerima kõikvõimalikke perversseid seiklusi“ (Eco 2005: 64).

„Avaldus poeetilise varjupaiga taotlemiseks“ oli oma ranges vormis dünaamiline, sest õhtuti pärast Utopia Saatkonna uste sulgemist vaatasime selle päeva täidetud ankeedid läbi ja valisime välja, milliste teemade kohta sooviksime rohkem teada saada. Seega ei ole õigupoolest paslik rääkida ankeedist ainsuses, vaid ankeedi eri versioonidest, mis olid viis kuni 20 lehekülge pikad ning eesti ja inglise keeles. Aktsiooni lõpuks oli kokku kuus ankeedi versiooni, mille üldine struktuur ja teemad püsisid siiski sarnased. Ankeedid algasid külastajalt ankeedi sisu hilisemaks kasutamiseks nõusoleku küsimisega. Sellele järgnesid teemaplokid alates nihestatud demograafilistest küsimustest kuni tegevuslike ülesanneteni. Näiteks ühe ankeedi versiooni teemaplokid olid

- 1) isiklikku;
- 2) kogetud reaalsus;
- 3) teie ja minu probleemid;
- 4) Space is the Place;
- 5) küsimused, mis on huvitavamad kui vastused.

Ankeedi teise versiooni teemad olid aga

- 1) poeetilised seisukohad;
- 2) laudkond;
- 3) lehekül;
- 4) varjupaik;
- 5) mälestused.

Ankeedi eri versioonide loomine võimaldas igal aktsiooni koosloomelises protsessis osalenud kunstnikul avastada teda huvitavaid küsimusi. Seetõttu oli mõni ankeet poliitilisem, käsitledes nt kliimasoojenemise ja Eesti teadlaste soolise tasakaaluga seotud teemasid, ja teine poeetilisem, paludes nt reflekteerida selle üle, millal on parim aeg musitamiseks, luuletamiseks või usust loobumiseks. Enamjaolt ankeetide küsimused aga kordusid ning sisaldasid isikliku elu üle reflekteeritavaid teemasid, liikudes valikvastustega küsimustest (nt *Kas tead, mil viisil oled sündinud? A) Naeratades; B) Nuttes; C) Rusikas püsti; D) muu*) leheküljepikkuseid vastuseid ootavatesse esseistlikesse küsimustesse, nt:

See lehekül on sinu jaoks. Kirjuta siia midagi, mida sa tahaksid meiega jagada. See võib olla ülestunnistus, palve, humoorikas lugu või realistlik pilt sinu igapäevast. See võib olla igatsus parema homse suunas või hirm halvima võimaliku tuleviku ees. See lehekül on sulle – kasuta teda rikkalikult.

Nagu eelnevast kirjeldusest võib näha, kasutasime eri võtteid, kuidas ankeet kunstipärasemaks muuta – „[–] nende võtete eesmärk oli see, et objekte võimalikult kindlasti tajutaks kunstipärastena“ (Šklovski 2014: 19). Lihtne ülesanne see polnud, sest „[---] suletud tekstid lasevad end avatud tekstidega võrreldes palju vähem ära kasutada. Suletud tekstidega, mis on loodud väga piiritletud Mudellugeja tarvis, on nii, et kuna nende plaan on juhtida repressiivselt lugeja koostööd, ilmnevad neis üpris elastse kasutusvõimalusega väljad“ (Eco 2005: 67) .

Utopia Saatkonna ankeedis kasutasime ühe läbiva võttena kummastust. „Kummastamine tähendab vaadelda maailma justkui esmakordselt, nagu näiteks kodulinna tänavatel turistiks ümber kehistudes või lapse silmadega, kelle pilgu all jäävad keisrid alasti“ (Väljataga 2014: 353–354). Kasutades ankeedile tavapäraseid tunnuseid (valikvastused, lüngad), küsis Utopia Saatkonna ankeet asju ja tähendusi, mida tavapäraselt ankeedis ei küsita, sest neid ei saa paari reaga kokku võtta ja tihti on need ka sõnastamatud. Samuti uuris ankeet detaile, mida ükski vastaja ei saa mäletada või mille puhul ei eeldatud konkreetset ja loogilist vastust, nt *Kas teate, mil viisil olete sündinud? Kas te saate aru, millal teile valetatakse? Miks ei kasva puud lõpmatuseni?*

Veelgi detailsemaks läksid küsimused, nagu *Millised kolm tegevust, asukohta, tegelast, objekti, situatsiooni või supervõimet sinu unenägudes kõige sagedamini esinevad?* või *Nimeta kolm asja, mida sa juba ammu edasi lükkad, kuigi tead küll, et need tuleb ära teha*. Need küsimused ei mängi enam humoorikalt ankeedi vormiga, vaid suunavad vastaja endasse süüvima ning meenutama ja mäletama. Taolisele kohalolu tunnetamisele suunasid küsimused, nagu *Kuidas kogete selles ruumis viibimist? Kuidas tundub teile Teie keha?* ning *Millal Te tunnete ennast haavatavana või haprana?*, mis toovad mõttetöö ja sisekaemuse sekka materiaalsust, rõhutades kohaolu kehalisust ja ruumi mõju kehalisele olekule.

Lisaks vanusele, soole ja elukohale küsis ankeet vastaja kodu ja elu keskpunkti järele. Ühtlasi oodati vastust küsimusele, *mida tähendab sinu jaoks igavus*, ning paluti valikvastusega (*eile, täna, homme*) vastata küsimustele, nagu *Millal sa viimati mõnest hirmust üle said?* *Millal sa viimati tundsid, et sõnadest jääb väheks?* või *Millal sa viimati kaotasid?* Sellised küsimused suunasid vastajat korrastama enda teadvusesse kogunenud assotsiatsioone, mida tavapärase bürokraatlik ankeet teha ei suuda. Nagu eelnevalt mainitud, on ankeet enamasti fikseerija – fikseeritakse normatiivsed andmed (vanus, päritolu, elulugu vms) –, ent Utopia Saatkonna ankeediga sai ankeedist ümberpaiskaja, tähenduste ning arusaamade nihutaja. Juba nende üksikute näidete varal võib öelda, et mitu Utopia Saatkonnas asunud ankeedi küsimust on osutunud „sütikuks“ (Lotman 2010: 74), mis käivitasid vastajates autokommunikatiivse protsessi ning nõudsid teatud hetkede meenutamist ja mõtestamist.

Poeetiline keel on üleüldiselt üks kummastuse võte, mida Utopia Saatkonna ankeedis läbivalt leiab. Peale poeetilisel sõnastatud küsimuste on ankeedis lõike ilukirjandusest või luuletusi, nt paguluses elanud Palestiina kirjaniku Mahmud Darwishi (2011) ja Värske Rõhu 18-aastase autori Madis Miikael Arro (2023) sulest. Samuti on kummastust võimalik kogeda liiasuses: kohati on ankeedis mitme rea pikku-seid poeetilisi lõike, mis justkui annavad edasi mingisugust poeetilist tunnetust või juhatavad sisse küsimuse, mille võiks praktilisuse huvides palju lühemalt ära küsida. Omapärase nihestusena on need vormistatud ka sinavormis, justkui küsimus (või ankeet) suhtleks vastajaga, kes on eelnevalt tuttav. Näiteks:

Mida sa teeksid, kui maailm kolmeks tunniks pausile pandaks? Ei, mitte nii, et keegi ütleb sulle „võta vabalt“ ja samal ajal, kui sina üritad vabalt võtta, täitub su postkast kümnete uute meilidega ja kõik need, kes on juba kuid oma küsimustele vastuseid oodanud, muutuvad veel kolm tundi kärsitumaks, vaid päriselt pausile. Kõik seisab. Seda kolme tundi ei võeta kelleltki ära, aga sina saad kolm tundi juurde. Tasuta lisaaeg. Umbes nii, nagu mõnikord selgub lennujaamas, et lennule on müüdnud liiga palju pileteid ja nüüd on tarvis kedagi, kes oleks valmis veel 24 tundi Pariisis veetma. Mida sa teeksid?

Ometi oli meile oluline, et vabaduses säiliks seos tavapärase ankeediga ehk sellega, millele üritasime vastanduda ja mida tahtsime murda. Seepärast küsitakse ankeedis ikkagi vastaja vanust, sugu, kodukohta; palutakse tal valikvastuste seast valida kõige täpsem vaste ning päritakse laiema ellusuhtumise ja elukorralduse kohta. Kohati läheb ankeet sarnaselt bürokraatliku ankeediga väga detailseks ning uurib vastajalt, kas ta on sünnipäraselt vasaku-, parema- või mõlemakäeline; mis on tema juuste loomulik värv; kui tihti sõi ta viimase nädala jooksul kartuleid, riisi, makarone või keediseid ning kui vanalt jõi esimest korda 100 ml veini. Eelkõige hoiab tavapärase ankeediga paralleeli ankeedi kujundus: kõik need read, kuhu oodatakse vastust, ja kastid, kuhu peab risti tõmbama. Isegi kui ankeedi küsimused, stiil ja sisuline eesmärk on erinevad, sisaldab kujundus ikka bürokraatliku ankeedi osiseid. Ka ühtib täitmise protseduur: Utopia Saatkonna ankeet „Avaldus poeetilise varjupaiga taotlemiseks“ tuli täita kohapeal, oma käega, valgele paberile, mida tuli keerata ja ühe küsimuse juurest järgmise juurde liikuda.

Ankeedi rolli nihestamine

Ankeet või vähemalt selline ankeet, mis sai aktsiooni aluseks ja mida kirjeldasime eespool, on oma vormis ja keskkonnas osa suhtlusmodelist MINA-TEMA. Teatud informatsioon, mida MINA (saatja) tean, antakse edasi TEMALE (teisele, vastuvõtjale), kusjuures informatsiooni edastamise viis on ankeet, kuhu MINA panen vajaliku ja TEMA soovitud info kirja. Seejuures informatsioon ei muutu, vaid paigutub ruumis ümber (Lotman 2010: 129). Näiteks kui keegi viibib välismaal ning kaotab ära oma passi, tuleb tal minna saatkonda ning tõestada, et ta ikkagi on see, kelle väidab end olevat. Saatkonda jõudes ulatab administraator talle ankeedi, mille see keegi ära täidab ja ulatab tagasi administraatorile, kes saab sealt talle vajaliku (esmase) info kätte. Ankeet on seejuures vaid suletud funktsionaalne tekst, mille kaudu infot ühelt inimeselt teisele edastada. Suhtlus ei toimu ankeediga, vaid saatkonna administraatoriga.

Eelkirjeldatud MINA-TEMA mudeli kõrvale toob semiootik Juri Lotman (2010) teise, MINA-MINA suhtluse, kus informatsioon paigutub ümber hoopis ajas. Kui MINA-TEMA kommunikatsioonimudel is jääb kõneleja samaks, ta täidab ankeedi ning annab selle edasi ise muutumata, siis MINA-MINA ehk autokommunikatiivse kõneluse korral antakse sõnum edasi (või tagasi) iseendale. Siin tuleks eristada kahte autokommunikatsiooni vormi. Esimene on suunatud mäletamisele ja keskendub mnemotehnikatele – sellisel juhul ei muutu ajas rändav info ega autokommunikatsioonis osalev MINA. Teine, n-ö plahvatuslik autokommunikatsiooni vorm nihutab paigast MINA terviku, kes algse sõnumi saatis. Seejuures on oluline lisakoodi sissetung, mis muudab vestluse või mõttelennu käigus sõnumit, nihutab paigast algsed tähendused ning paneb algset teksti/mõtet/sõnumit/ideed nägema hoopis teises valguses. (Lotman 2010: 129)

Kui vaadelda nende kahe kommunikatsioonimudeli taustal Utoopia Saatkonna ankeeti „Avaldus poeetilise varjupaiga taotlemiseks“, leiab üht-teist huvitavat. Esiteks muutus ankeet tavapärasest vahendajast MINA-TEMA mudelis hoopiski (veidi) subjektiivseks TEMAs, kellega vastajad vestlusesse astusid. Nihestuse mõistmiseks tuleb tagasi minna Utoopia Saatkonna ruumilise ülesehituse juurde – nagu eelpool mainitud, ei olnud Saatkonnas peale kolme töötaja mitte kedagi. Töötajate positsioon Utoopia Saatkonna suhtes jäi ebamääraseks – kas nad on performatiivse ruumi osa, etendajad või pigem kunstiteosest ja

kunstilisest ruumist välja astunud autorid, kes juhatavad külastaja enda teoseni? Kuna ükski töötaja ei kehastunud ümber ehk ei mänginud mingit rolli ning Utoopia Saatkonda saabunud tervitati ja nendega kõneleti autoripositsioonilt („reaalsusest“), võib kalduda viimase variandi poole. Samuti ei seletatud külastajatele, mis on poeetiline varjupaik, vaid neil lihtsalt paluti alustada lauale asetatud ankeetide täitmist. Seejuures ei täpsustatud, kes need avaldused hiljem läbi loeb ning kuidas (kui üldse) otsus langetatakse. Lisaks paluti vastajatel anonüümseks jääda ning mitte lisada ankeeti infot, mis võimaldaks hiljem vastaja isikut tuvastada (nt nimi, kontaktandmed).

Utoopia Saatkonda saabuja situatsiooni võiks kirjeldada ka nii. Keegi on taas kord välismaal ning kaotab oma passi ära. Ta leiab ühe tundmatu saatkonna ning kuigi paik on talle võõras, otsustab ta õnne proovida, sisse astuda ja kodumaaga ühendust saada. Vastuvõtulauas istuv administraator juhatab ta ühte kabinetti, see keegi näeb laual ankeeti, mis palutakse tal ära täita. Ta võtab selleks rahulikult aega – ankeet on päris põhjalik ning kummastavalt veider. Kui ankeet on täidetud, viib passi kaotanud ankeedi saatkonna administraatorile ning uurib, kes selle ankeedi hiljem läbi loeb. Töötaja vaatab uduse pilguga läbi aknaklaasi kaugusesse ning tõdeb, et tema teeb vaid oma tööd ja teab protsessist sama vähe kui ankeedi küsimustele vastanu.

Kuna vastajal puudub teadmine, kellele Utoopia Saatkonna ankeeti lisatud informatsioon läheb, muutub ankeet ise teatavaks subjektiks – TEMaks, kellega MINA suhtlusesse astub. Ankeet küsib, MINA vastab. Erinevalt saatkonna tavapärasest tööst, mille eesmärgist on vastajal mingisugune ettekujutus (saada uus pass ja pääseda kodumaale), oli poeetilise varjupaiga taotlemisel ka eesmärk lahtine ning seeläbi tõusis rohkem fookusesse just vastamise protsess ehk suhtlus ankeedi endaga – küsimustele vastamine ning vestlemine. Nagu on öelnud kirjanik ja kirjanduskriitik Viktor Šklovski (2014: 23): „[---] kunst on viis elada läbi asja teokstegemist, kuid valmistehtu pole kunstis oluline.“

On ka võimalik, et üksi saatkonna tühjas kabinetis istudes võib ankeet jääda kõigest informatsiooni vahendajaks/edastajaks (sest ankeedi personifitseerimine nõuab teatavat kujutlusvõimet ja tahet). Kuna jätkuvalt pole teada, kes Utoopia Saatkonna ankeedi vastuseid teada tahab, mis selle mõte on või mis üldse on poeetiline varjupaik, võib käivituda hoopis MINA-MINA kommunikatsioonimudel. See tähendab, et ankeedist võib saada tekst, mille abil hakkab vastaja kõnelema iseendaga,

mistõttu küsimused ei oota enam konkreetseid vastuseid, vaid esitavad väljakutse vastaja enda olemusele, mälule ja arusaamadele ning käivitavad „sissetungiva koodina“ (Lotman 2010: 141) vastajas muutused, mis transformeerivad ankeedi küsimustele vastates vastaja enese. Muutust vastajas ei loo uus informatsioon, mis saabub väljast, vaid kood, siinkohal ankeedi küsimused, mis panevad inimese endas olemasolevaid mõtteid/tundeid/arusaamu teise nurga alt tajuma.

Osa vastajate kõnelusest iseendaga on jõudnud ka Utopia Saatkonna ankeetidele, kuid võib oletada, et suuremat osa kirjalikult ei ole. Eriti arvestades, et selle vastaja arvates, kes ankeeti MINA-MINA suhtlusviisina koges, ei sõltunud lõppkokkuvõttes mitte midagi. Oluline oli just küsimusele iseendas vastuse leidmine: endasse kaevumine ning selgusele jõudmine. Samuti võis iga ankeedi küsimus käivitada pika küsimuste ahela, kus vastust tuli leida küsimustele, mida ankeedis ei olnud. Algsele küsimusele vastuse otsimine muutus laiemaks mõtteprotsessiks ning hakkas autokommunikatiivse suhtlusena tööle ankeediväliselt.

Äärmiselt oluline on silmas pidada, et ankeeti täites on võimalikud nii MINA-TEMA kui ka MINA-MINA kommunikatsioonimudelid, sest nagu Lotman tõdeb: „Kunst ei teki süsteemi MINA-TEMA või MINA-MINA tekstide reast. Ta kasutab mõlema kommunikatsioonisüsteemi olemasolu ära nendevahelise struktuurse pinge väljas võnkumiseks. Esteetiline efekt tekib hetkel, mil kood hakkab toimima kui teade, teade aga kui kood, kui tekst lülitub ühest kommunikatsioonisüsteemist ümber teise, säilitades auditooriumi teadvuses seose mõlemaga“ (Lotman 2010: 143).

250 täidetud ankeeti

Aktsiooni viie päeva jooksul kogunes Utopia Saatkonna töötajate kätte umbes 250 ankeeti. Nende seas oli ankeete, mis olid täidetud poolikult või kus mõned küsimused olid jäänud vastamata ja teistele oli vastatud põhjalikumalt, kui küsimus eeldas. Oli nii ankeete, mis olid otsast otsani täis kirjutatud, kui ka neid, kus anti märku, et ei suudeta enam edasi minna, sest esimestele küsimustele vastamine võttis niivõrd kaua aega. Kõigile poeetilise varjupaiga taotlustele oli omane piiritu isikupära ja isiklikkus, isegi kui isikupära vorm oli pealiskaudsus.

Vastuste ilu peitus nende ainulaadsuses – see on miski, millele kesken-
dumist kunstimeedium võimaldab. Et kirjeldada poeetilise varjupaiga
taotlejaid ja tekkinud suhtlusakte, lisame siia juhuslike küsimuste seitse
juhuslikku vastust (esitatud muutmata kujul).

1. *Aga kui sa saaksid oma senisest elust kolm tundi välja lõigata, ära
kustutada, olematuks muuta, siis millised tunnid sa valiksid?*
 - *Ma ei tea kas ma lihtsalt ei tahaks või ma ei julgeks, aga ma ei
lõikaks midagi välja. Ma tunnen, et kõik on olnud oluline. Ma
vist kardan, et ma poleks enam see, kes ma praegu olen, kui ma
midagi välja lõikaks.*
 - *Kõik tülid oma perega, mis kolme tunni sisse mahuksid.*
 - *Kui mul läks liivatera silma ja pidin emosse minema, sest see ei
tulnud välja.*
 - *Kui lasin kellelgi end alavääristada ja ära kasutada, mitte enda
eest seistes.*
 - *Vanavanaema matused. Seal oli kohutav olla.*
 - *Kas on mõtet kahetseda? Vast las olla nii nagu on olnud.
Tahaks ju öelda, et need tunnid, mis lõpetasid mu suhte eksiga,
aga samas siis ma ei oleks praegu mina ise ja selle inimesega,
kellega ma hetkel koos olen.*
 - *Need, kus ma pühendasin hoolet neile, kes sellest ei hoolinud.*
2. *Nimeta kolm asja, mida sa juba ammu edasi lükkad, kuigi tead küll,
et need tuleb ära teha.*
 - *Toa koristamine, pensionifondi muutmine, käte joonistamine.*
 - *Pilet osta kontserdile, otsustada ravimi osas, ema kink.*
 - *Veel ühe tähtajalise hoiuse tegemine, taoismi tekstidesse süüvida.*
 - *Artiklit kirjutada, riidehunnik, psühholoogi aeg panna.*
 - *Erasmuse taotlus, naisega „asjast“ rääkimine, isa sünnipäeva-
kink.*
 - *Köögipõranda pesemine, emale oma elust rääkimine, enda
saamatuma osaga leppimine.*
 - *Enda esikohale seadmine, sooloetendus, remont.*
3. *Nimekiri inimestest, keda tahad tänada. Keda? Mille eest?*
 - *AM-i. Sest ta õpib politseinikuks.*
 - *Heeringaid. Sest ma armastan nende söömist.*
 - *Emal. Hoolimise eest.*
 - *Isa. Mõistmise eest.*

- *Kõiki neid pahuraid torisejaid, kes enne teiste kallal õiendavad, kui proovivad neid mõista. Sest nad õpetavad mulle, missugune ma ei taha olla.*
 - *Mu silmarõõm. Et teed nii head süüa ja kannatad mind välja.*
 - *Iseennast. Vastu pidamise eest.*
4. *Nimekiri inimestest või nähtustest, kellele või millele Te annate andeks.*
- *Konstantin Pätsile. Usun, et ta andis oma parima.*
 - *Isa. Sest ei osanud paremini.*
 - *Eks 1. Et sa ei armastanud mind enam; Eks 2. Et sa ei suutnud ei öelda kokaiinile; Eks 3. Et ma kaotasin usu enesesse; Eks 4. Et sa ise ka ei teadnud, mida tahad.*
 - *Mu vene keele õpetaja. Kõige hullemate solvangute ja traumade eest.*
 - *Isa. Sest ta armastas kõige rohkem tähti.*
 - *Endale. Kadeduse ja õeluse eest.*
 - *Tuleviku iseendale. Selle eest, et julgesin end haavatavaks teha.*
5. *Kirjeldage, mis hoiab Teid öösiti üleval.*
- *Kuidas edasi, kas üldse on võimalik. Kas kõht saab täis, kas arved saavad makstud, millal palka tõstetakse, millal mul on lõpuks aega, et hinge tõmmata.*
 - *Kogetu, olevik, projektid, armsamad. Mis on põhjustanud isiklikku valu. Igatsus kallite järele. Kahetsus tehtu üle, kuid ka tegemata jäänud üle. Kapitalism, tagurpidi maailm (meditsiin, poliitika, töö). Kurbus.*
 - *Mükklik madrats, palavus või külmus, kui ma ei mahu teki alla ära, joogijanu, pissihäda.*
 - *Hea unenägu, külmad varbad, vahel lihtsalt ei raatsi magama jääda, väikese lapse hääl. Aga üldiselt magan kui kott.*
 - *Kõik mu täitmata ja täitmist ootavad unistused.*
 - *Hirm, et mingit tulevikku polegi. Et just nüüd, kus ma leidsin jälle üles elurõõmu ja -tahte, tuleb ühel hetkel välja, et minu lootusel ja tahtel pole absoluutselt mingit mõtet, sest kõik – kogu maailm – on omadega juba nii perses, et selle jätkamine polegi enam tegelikult võimalik. Et me sureme kõik maha, midagi uut ei tule. Ongi kõik.*
 - *Mul on palju asju tegemata, äkki mu viimane vanaema ei ole enam homme meiega, kas ma magan homme sisse, miks ma seda tegin ja ütlesin, mis minust saab, kas ma kunagi saan terveks.*

Kokkuvõte

Seekordne aktsioon Utopia Saatkond, täpsema pealkirjaga „Õnne kõigile, tasuta, ja ärgu kellelegi tehtagu liiga!“ erines varasematest bürokraatiaga mängivatest kunstiteostest individuaalse lähenemise poolest, leides anonüümse bürokraatia seest ruumi üksikisiku hingeelule. Bürokraatia nn suurvormide – konverentside ja suurskogude – asemel võtsime fookusesse saatkonna sees toimuva triviaalse, ent äärmiselt suure mõjuga tegevuse: ankeetide täitmise. Ankeedi koostamisele lähene-sime kahe nurga alt. Esiteks mürdsime ankeedi vormi ning muutsime kummastust loovate võtete abil ankeediga suhtlemise hetke kunstiliseks. Teiseks nihestasime ankeedile iseloomulikku vahendaja rolli kommuni-katsioonimudelis: ankeedist sai kas vestluskaaslane (MINA-TEMA mudel) või sütik autokommunikatiivses protsessis (MINA-MINA mudel). Kunstilises ja postdramaatilises ruumis ning performatiivse näituse situatsioonis asuv ankeet säilitas bürokraatialle omase tõsiduse, ent muutus ka poeetiliseks reisikaardiks, mida täites aina sügavamale iseendasse süüvida. Mis tulemusteni aktsioon viis ning mida võib järeldada 250 täidetud avaldusest poeetilise varjupaiga taotlemiseks, jääb järgmise artikli teemaks.

Postskriptum

Väljavõte ühest ankeedi vastusest küsimusele, milles paluti jagada, mis hetkel hinge peal:

Kahjuks pole mul aega ülejäänud ankeeti ära täita, vabandan.

Karusoo rääkis, et kui intervjuueris noorena vanureid, siis sageli surid nad peale intervjuud ära. Mitte niimoodi „pauhh“, aga mõni aeg hiljem. Neil olid lood ja tunded ja mõtted, mis hoidsid neid veel elus. Nad vajasid, et keegi PÄRISELT neist lugu peaks. Peaks nende lugu. Seetõttu, kuigi siukeses vormis tunnen kihku jagada, jätan oma lood enda teada, et ma veel elaks veidi, kuni on aega.

Huvitav, kui mitu inimest, kes siit ruumist läbi käivad, surevad järgmise aasta jooksul. Huvitav, kas nad mõtlevad siis pigem ... poeesiast ... ajendatud mõtteid?

Nägemiseni.

Kirjandus

- Arro, Madis Miikael. 2023. ta tahaks kuulda et see on õige uks. *Värske Rõhk*, 14.04. <https://va.ee/ta-tahaks-kuulda-et-see-on-oige-uks-jt-luuletusi> (14.04.2025).
- Banning, Jan. 2008. *Bureaucrats*. USA: Nazraeli.
- Bishop, Claire. 2024. *Disordered Attention. How We Look at Art and Performance Today*. London; New York: Verso.
- Bleus, Guy. 1958. Value Shredder. Gallery Entr'Act, Brussels, Belgium. <https://www.youtube.com/watch?v=k-VNeUBGfZA> (14.04.2025).
- bürokraatia. EKI ühendsonastik 2025. Eesti Keele Instituut, Sõnaveeb 2025. <https://sonaveeb.ee/search/unif/dlall/dsall/b%C3%BCrokraatia/1/est> (07.02.2025).
- Dali, Salvador. 1930. *Average Bureaucrat*. The Dali Museum, USA.
- Darwish, Mahmud. 2011. *Meil on sõnadest maa. Valitud luuletusi aastast 1984–2008*. Tallinn: EKSA.
- Eco, Umberto. 2005. *Lector in fabula*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Fischer-Lichte, Erika. 2008. *The Transformative Power of Performance: A New Aesthetics*. London; New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203894989>.
- Haug, Helgard, Stefan Kaeg & Daniel Wetzel. 2009. *Annual Shareholders Meeting*. Rimini Protokoll, Berlin, Germany. <https://www.rimini-protokoll.de/website/en/project/hauptversammlung> (14.04.2025).
- Instituudi veebileht = Utopia Saatkond: Õnne kõigile, tasuta, ja ärgu kellelegi tehtagu liiga! *Kohtumiste ja Mitte-Kohtumiste Instituudi veebileht*, www.instituut.art/utoopia-saatkondeka (14.04.2025).
- Lehmann, Hans-Thies. 2024. *Postdramaatiline teater*. Tallinn: Eesti Teatriliit; Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Lavakunstkool.
- Lotman, Juri. 2010. *Kultuuritipoloogiast*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Magritte, René. 1953. *Golconda*. The Menil Collection, Houston, USA.
- Rebane, Karmen. 2023. Utopia Saatkond kolib Klassikaraadiosse. *ERRi kultuuri-portaal*, 18.09. <https://kultuur.err.ee/1609103900/utoopia-saatkond-kolib-klassikaraadiosse> (14.04.2025).
- Strugatski, Arkadi & Boriss Strugatski. 2016. *Väljasõit rohelisse*. Tallinn: Tänapäev.
- Šklovski, Viktor. 2014. Kunst kui võte. Märt Väljataga (koost., toim), *Kirjandus kui selline. Valik vene vormikoolkonna tekste*, 17–35. Tallinn: TLÜ Kirjastus.
- Tomberg, Jaak. 2023. *Kuidas täita soovi: realism, teadusulme ja utoopiline kujutusvõime*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Tooker, George. 1956. *Government bureau*. The Metropolitan Museum of Art, New York, USA.
- Viilup, Kaspar. 2023. Galerii: Tartus avati Utopia Saatkond. *ERRi kultuuri-portaal*, 10.05. kultuur.err.ee/1608972722/galerii-tartus-avati-utoopia-saatkond (14.04.2025).
- Vseviiov, David. 2025. Utopia saatkond. Eesti raamat 1000. David Vseviiov. *ERR Jupiter*. <https://jupiter.err.ee/1609612051/utoopia-saatkond-est-1000-david-vseviiov> (14.04.2025).

Väljataga, Märt. 2014. Kirjandus kui mehhanism ja süsteem ehk sada aastat vene formalismi. Märt Väljataga (koost., toim), *Kirjandus kui selline. Valik vene vormikoolkonna tekste*, 339–365. Tallinn: TLÜ Kirjastus.

World Bank. 2024. *Business Ready 2024*. Washington, DC: World Bank. <https://openknowledge.worldbank.org/server/api/core/bitstreams/b6a992c3-2312-42cb-b3dc-83be982f133e/content> (14.04.2025).

Foreword. Oliver Issak, Margaret Tilk, Jan Teevet: Questionnaire as a meeting ground of bureaucracy and poetics. This essay stems from a durational performance action “The Embassy of Utopia: Happiness for Everybody, Free of Charge, and May No One Be Left Behind!”, which was led by an artistic collective (called the Institute of Meetings & Non-Meetings) at the EKA Gallery, Estonia from February 19th to 24th, 2024. The performance was created by Oliver Issak, Kairi Mändla, Jan Teevet, Taavi Teevet, and Margaret Tilk – three of whom are also the authors of the essay. This reflection is embedded in an artist-researcher’s perspective as it delves into the possibilities of viewing a questionnaire as a form of art. Particularly, we explore how “Application for poetical asylum”, the poetical-bureaucratic text central to the durational performance, prompted participants to share and reinterpret their personal experiences, thoughts, and narratives. By inspecting 250 visitor-completed questionnaires collected over the five days of “The Embassy of Utopia” performance, we map the inherent artistic and dialogical potential of a questionnaire as a textual form.

Keywords: questionnaire, bureaucracy, autocommunication, defamiliarization, action, performance exhibition, The Embassy of Utopia